

Jørn Rattsø, 6.11.02

Brytningstid

Det ser ut til at vi kan si farvel til kommunene slik de var. Kommunenes storhetstid går mot slutten. Hvordan blir neste fase?

Den nasjonale velferdsstaten har vært kommunal. Kommunene har ordnet de sentrale velferdstjenester til befolkningen – barnehage, skole, helse og omsorg. Sammenlignet med de fleste land har de norske kommunene hatt større oppgaver. De har vært tyngdepunktet i en nasjonal velferdspolitik.

Vi har hatt en blandingsmodell hvor statlig regulering og utjevning har søkt å oppnå likhet i velferd i samarbeid med kommunal politikk. Lokalpolitikken har tatt seg av organiseringen av tilbudet og vanskelige lokaliseringssaker (hvor skal skolen ligge), mens staten har tatt seg av innholdet (hva skal elevene lære). For det første har vi fått bred politisk deltagelse på denne måten, og kommunepolitikk har vært opplæring til nasjonal politikk. For det andre har kommunene representert lokalkunnskap og nærhet i tildeling av offentlige tjenester. Plass på gamle hjem og barnehage har vært tildelt etter behov.

Nå er blandingsmodellen under oppløsning. Sykehusene er allerede overtatt av staten, barnehagene legges under statssystem, eldreomsorg bygges ut etter et statlig program, og friskoler er tidens melodi. Mange store oppgaver kan være på vei ut av kommunestyret.

Hva gikk galt?

Omleggingen er ikke ledet av kommunene selv. Kommunene ønsker å drive som før, men med mer penger. En positiv måte å se det på er at utbyggingen av velferdsstaten er fullført. Velferdstjenestene omfatter etter hvert hele befolkningen og alle deler av landet. Alle skal ha plass i videregående skole, alle skal få barnehageplass, og alle skal få enerom. Det er ikke behov for kommunal politikk på disse områder lenger.

En mer kritisk vinkling er å si at kommunene får som fortjent. De har satset på elendighetsbeskrivelse og krisemaksimering i årevis, og har vunnet fram. Folk ser på kommunene som elendighet og krise. Vi må finne andre måter å løse oppgavene på.

Velferdstjenestene har vokst ut av kommunene. De krever stadig mer kompetanse og fagmiljø, de spesialiseres og differensieres, og stiller stadig større krav til produsenten. Samtidig krever borgerne mer. Framveksten av den velfødde middelklassen har undergravet den trygge gamle modellen hvor kommunen har monopol på tilbudet og tildeler etter behov. Når folk blir eldre sitter de ikke og venter i spenning på hvilket rom de får på gamlehjemmet, men vil ha valgfrihet og service. Kundene trekker til private omsorgstilbud, helseklinikker og skoler.

Ny velferd

Valgfrihet krever ny finansiering av velferdstjenestene og kommunene er ikke noe nødvendig mellomledd. Hvis tjenestene skal være tilnærmet gratis og brukerne skal velge, må det følge penger med brukernes valg. Hvis foreldrene kan velge seg ny skole til barna, må den nye skolen tilføres midler og den gamle gi fra seg penger. Staten kan selv ta seg av slik finansiering, slik den allerede har gjort med stykkpris for sykehusene, elever i private skoler og nå vil gjøre for barnehagene.

Utfordringen er å organisere tilbudet. Det er tydelig for sykehusene, hvor en tung konsernmodell med uklart styreansvar på mange nivåer skal stå for driften. Det ser ut til å bli en kostbar affære. Det er synlig også for barnehagene, hvor stortingsflertallet har designet en modell hvor staten har ansvaret for finansieringen mens eierne, private og kommuner, har ansvaret for utgiftene. Det er heller ikke opplegg for god drift. Neste reformsektor er som kjent skolen, og det er på tide. Men staten har lite lyst til å legge skolene inn under et statlig skolekonsern. Skoleministeren ønsker neppe å ha skolenedleggelse som daglig mediasak.

Kommunene har derfor en mulighet, som tilbydere av gode velferdstjenester mot betaling. Hvis de legger til rette for det, kan kommunene endog bli organisatorer av valgfriheten. Pengene kan følge brukerne gjennom kommunekassen. Kommunene må akseptere konkurranse fra andre, og konkurrentene vil komme i mange former, fra friskoler organisert av foreldre, via stiftelser og frivillige organisasjoner, til profittbasert omsorg. Og kommunene

må organisere seg for den nye tid. Det er et alvorlig handicap at man sitter fast i en struktur med altfor mange små enheter til å løse oppgavene rasjonelt.

Den lille kommunen

Hvis struktuen blir liggende fast og oppgavene tømmes ut, vil vi stå igjen med den kommunen de fleste andre land lever med. Det er en liten kommune som konsentrerer seg om lokale kollektive oppgaver, som regulering av arealbruk og utbygging av infrastruktur. Det er her lokalpolitikere har sin styrke, i lokalkunnskap og kontakt med folkemeningen, ikke i styring av kompliserte velferdstjenester. Det er kanskje ingen ulykke for kommunene, og vil være mer meningsfylt for lokalpolitikere enn dagens avmakt overfor statlig overstyring. Så får vi andre i spenning følge med hvordan velferdstilbudet ivaretas.